

**Iagttagelser af vadefugle, især af Lille Præstekrave
(*Charadrius dubius curonicus* Gm.),
ved Søndersø, Nordsjælland, 1954.**

Af NIELS TH. ROSENBERG og BENT PORS NIELSEN.

(With a Summary in English: Observations of Waders, especially of Little Ringed Plover (*Charadrius dubius curonicus* Gm.), at Søndersø Lake, North Zealand, in 1954).

Søndersø, beliggende ca. 15 km nordvest for København, frembyder under normale forhold ikke store ornithologiske se-værdigheder. Det meste af søen er omkranset af en tæt tagrørs-bevoksning, der giver glimrende ynglebetingelser for Toppede Lappedykkere (*Podiceps cristatus*) og Blishøns (*Fulica atra*), men udelukker forekomsten af vadefugle. Mens vade-fugletrækket står på kan man af og til få en enkelt Mudderklire (*Actitis hypoleucos*) at se her, men dermed er det også slut.

I 1954 gennemgik søen, og dermed også fuglelivet, imidlertid en stor forvandling. Foråret 1954 var, som det måske erindres, usædvanlig tørt, og da søen tjener som reserve for Københavns Vandforsyning, blev der i løbet af foråret tappet så meget vand, at vandstanden sænkedes 2,3 m. De frodige tagrørsbevoksninger reduceredes til en smal bræmme helt inde ved den tidligere bred, og fra denne strakte mudrede og fugt-lervader sig mange meter ud i søen. Disse lervader blev i det næste halve år tilholdssted for mange vadefugle.

Fuglene opholdt sig hovedsagligt i det sydøstlige hjørne af søen på et areal, der tilhører Københavns Vandforsyning, og ved direktør MARTIN UDSSENS velvilje blev der givet tilladelse til at besøge stedet for at iagttage vandstandssænkningens indflydelse på fuglelivet. Endvidere stillede brøndmester SVENNILD sig meget imødekommende over for vore hyppige besøg.

Før vi går over til at omtale fuglelivet, vil vi kort omtale den nyopdukkede biotop. Som ovenfor nævnt holdt fuglene hovedsageligt til i søens sydøstlige del på et areal, der ikke var større end 200 × 100 m. Den mudrede flade bestod af ganske fintkornet slam, og fra denne hævede fire små »stenøer« sig ca. 1½ m op over de fugtige omgivelser. Den største af

disse »øer« var ca. 20 × 30 m, mens den mindste næppe var over ca. 10 × 10 m. De her omtalte »øer« var iøvrigt de eneste steder i søen, der var fuldstændig tørlagte. Hele den øvrige del af den opdukkede søbund bestod af de omtalte fugtige lervader.

Gennemtrækkende fugle.

Søen blev desværre ikke »opdaget« for den 14. maj, da den ene forf. (N.R.) aflagde et besøg for at lytte til den rige fuglesang, der kendetegner stedet. Forbavselsen var stor ved synet af de store lervader og særlig ved synet af de fugle, der fouragerede på dem. Ca. 10 Mudderklirer lod ustandselig deres stemmer høre, 2 Hvidklirer (*Trianga nebularia*) fløj skrigende op, en Rødben (*Tringa totanus*) og en Brushane (*Philomachus pugnax*) lettede tavse, nogle Små Præstekraver (*Charadrius dubius curonicus*) fløj uroligt skrigende omkring, og endelig lettede 5 Tinksmede (*Tringa glareola*) og en flok på ikke mindre end 40 Temmincksryler (*Calidris temminckii*) ligeledes under livlig stemmeudfoldelse. Ved de følgende besøg (fra d. 24. maj til 19. juni) blev der ikke iagttaget flere »fremmede« vadefugle.

Grundet på bortrejse fik vi ikke konstateret, hvornår efterårstrækket begyndte ved søen, men ved et besøg den 22. juli (N.R.) var trækket allerede i fuld gang; 35 Hvidklirer og 15 Mudderklirer gav atter terrainet et fremmedartet liv. Det næste besøg den 26. juli viste, at endnu nogle arter var i stand til at finde ind til søen. Foruden Hvidklirer og Mudderklirer var her 3 Svaleklirer (*Tringa ochropus*), 1 Ryle (*Calidris alpina*) og 1 Odinshane (*Phalaropus lobatus*). Odinshanen var endnu i sommerdragt og har efter tidspunktet og dragten at dømme sikkert været en ♀. Den 1. august sås en Temmincksryle ved søen og ellers blot Hvid- og Mudderklirer. Den 5. aug. besøgte vi igen stedet og gik denne gang hele søen rundt. Af gamle kendinge sås 25 Mudderklirer, 7 Hvidklirer og 2 Svaleklirer; desuden fouragerede ca. 15 Viber (*Vanellus vanellus*), 3 Dobbeltbekkasiner (*Capella galinago*) og 1 Strandhjejle (*Squatarola squatarola*) på vaderne. Endelig sås 7 (både gamle og unge fugle) Store Præstekraver (*Charadrius hiaticula*), uden tvivl gennemtrækkende fugle. Den 21. og 24. august

iagttoges Svaleklirer og Mudderklirer ved søen, og på den sidste ekskursion hertil i efteråret 1954, den 5. sept., sås 1 Hvidklire og 2 Mudderklirer på vaderne, der på dette tidspunkt atter var ved at blive oversvømmede.

Mængden af de vadefugle, der i 1954 benyttede Søndersø som rastplads, er langt fra imponerende, men det er interessant, at denne lokalitet, der bogstaveligt opstod i et nu, en lokalitet der tilmed ligger ret langt fra havet, øjeblikkelig blev benyttet af 15 vadefuglearter, hvoraf nogle endog på deres træk næsten udelukkende ses i umiddelbar nærhed af saltvand. Disse iagttagelser giver formodning om, at der foregår et ikke ringe vadefugletræk over land i Nordsjælland, en formodning, der iøvrigt støttes af flere iagttagelser af dagtrækkende vadefugle.

Ynglende fugle.

I sommeren 1954 ynglede arterne Vibe, Stor Præstekrave og Lille Præstekrave ved Søndersø.

Vi fandt ialt fire vibereder på selve søbredden, dog behøver disse ikke at hidrøre fra fire par. Ingen systematiske iagttagelser blev foretaget med hensyn til denne art.

Som nævnt i foregående afsnit iagttoges den 14. maj nogle Små Præstekraver, hvis opførsel lod formode, at de var knyttet nærmere til stedet end de øvrige vadefugle, der iagttoges denne dag. Den 24., 25. og 26. maj besøgte N.R. lokaliteten og søgte forgæves efter fuglenes reder. Under disse eftersøgninger kredsedes til stadighed ca. 15 Små Præstekraver over øerne, og der var rigelig lejlighed til at iagttage fuglenes reaktioner over for den kraftige forstyrrelse. Den 1. juni gennemgik vi systematisk de små landområder, der kunne være tale om som eventuelle redesteder, og fandt tre reder med æg. Den 5. og 7. juni foretog vi iagttagelser af fuglene fra skjul, den 10. juni blev der fundet fire unger fra en fjerde rede, og den 12. juni gjordes femte og sidste redefund. Foruden disse fem par iagttoges endnu fire fugle (2 par?), der tilsyneladende ingen reder havde.

Den Lille Præstekrave omtales ret hyppigt i den nyere literatur (jfr. SIMMONS, 1953, p. 197–207 og ARMSTRONG 1952, p. 55–59), men da arten omtales ret sjældent i den danske literatur, føler vi os berettiget til at anføre nogle af vore ynglebiologiske iagttagelser.

Fig. 1. En af rederne af Lille Præstekrave (*Charadrius dubius curonicus*) ved Søndersø 1954.
*One of the nests of the Little Ringed Plover (*Charadrius dubius curonicus*) at Søndersø Lake in 1954.*

Alle fem reder var anbragt på »øerne« mellem ret grove sten og muslinger. De bestod af en hulning, der næsten var helt opfyldt af små muslingeskaller, og ingen havde spor af anden udforing. Dette er også tilfældet ved de fleste i litteraturen omtalte redefund. I umiddelbar nærhed af rederne forefandt ingen vegetation ud over tagrør.

Som omtalt var ungerne fra en af rederne kommet ud af æggene den 7. juni. Da rugetiden er ca. 25 dage (WITHERBY 1952, p. 357), og da fuglene må have brugt tid til parring, redebygning og æglægning, vil det sige, at disse Præstekraver må være kommet til lokaliteten sidst i april, hvilket efter SALOMONSEN (1953, p. 151) skulle være den normale ankomsttid. Den 19. juni var der endnu æg i den sidste fundne rede. Denne ret store forskel i tid og forekomsten af de fire ikke ynglende Præstekraver kan måske forklares ud fra de territoriale stridigheder, der givet må have fundet sted ved fuglenes ankomst til ynglepladsen.

Fra den dag æggene klækkedes, skiftede Præstekraverne opholdssted, idet ungerne blev ledet ned til de fugtige lervader. Bortset fra den fordel at de nu befandt sig midt i spisekammeret, var forandringen af opholdssted en nødvendighed for ungerne eksistens, thi deres farver var mørkere end æggenes. Var ungerne blevet mellem de lyse sten og skaller, havde de været ret lette at opdage. Nu kunde derimod selv et øvet øje overse dem på kort afstand.

Et bemærkelsesværdigt forhold var, at vi ikke en eneste gang iagttog en Præstekrave »spille syg« for at aflede opmærksomheden fra æg eller unger. Literaturen har på dette punkt varierende angivelser. ARMSTRONG (1952) omtaler og analyserer fænomenet indgående udfra iagttagelser over et par med små unger, og det fremgår af arbejdet, at han hyppigt har iagttaget »injury-simulation«. DATHE (1932, p. 64) har kun iagttaget dette fænomen een gang, og dette mens præstekraverne havde unger. DURANGO (1943, p. 152) har kun set den Lille Præstekrave spille syg een gang (små unger), OHLENDORF (1932, p. 99) siger om en fugl med æg i reden: »Zuweilen, nicht immer, stellte er sich dabei flügellahm«, og SIMMONS (1953, p. 203) siger, at intensiteten af »the distraction-display« afhænger af ungerne alder, således at intensiteten er størst, når fuglene har små unger. Konklusionen af disse relativt mange beretninger må blive, at den Lille Præstekrave ikke så hyppigt som sin større slægtning, Stor Præstekrave, spiller syg for at aflede opmærksomheden fra yngelen, at denne opførsel som regel udvises, når de har små unger, og at intensiteten iøvrigt varierer fra fugl til fugl.

Det traf sig ved Søndersø så heldigt, at der på lokaliteten foruden de 14 Små Præstekraver opholdt sig et par Stor Præstekrave. Mens de Små Præstekraver havde æg og unger, var der til stadighed stridigheder mellem disse to arter. Når en Stor Præstekrave opholdt sig på en Lilles territorium, og andet var på grund af lokalitetens størrelse ret sjældent, sænkede den Lille Præstekrave forkroppen mod jorden, lod næbbet pege stift, skråt fremad og løb frem mod den ubudne gæst, idet den en gang imellem gjorde små ophold. Dette havde altid til følge, at den fremmede fugl også løbende fortrak, men før den var helt forjaget, kunne der somme tider gå en halv time på den

ovenfor beskrevne måde. Når den Store Præstekrave således var jaget ud af en Lilles territorium, befandt den sig straks på en andens, og kampen begyndte forfra. Hele ceremonien foregik i fuldstændig tavshed. Iøvrigt iagttoges den samme form for aggressivitet mellem de Små Præstekraver indbyrdes meget ofte. Disse stridigheder havde til følge, at de Store Præstekraver ikke fik lagt æg, mens de Små Præstekraver havde æg og unger. Den 5. august blev parret iagttaget i en anden del af søen med ganske små unger, altså forsinket over to måneder i deres ynglecyklus. Enkelte tilfælde hvor disse to nærtbeslægtede arter kolliderer på en biotop nævnes i litteraturen. ARMSTRONG (1952, p. 58-59) nævner to tilfælde. I det ene lykkedes yngelen for begge arter, skønt stridighederne optog en stor del af fuglenes tid; i det andet tilfælde blev et par Store Præstekraver øjensynlig forjaget fra en rede med tre æg, hvilket dog ikke fremgår entydigt af iagttagelserne. DURANGO (1943, p. 150) nævner to eksempler på reder indeholdende to æg af Lille Præstekrave, der overtoges af Stor Præstekrave, som lagde sine egne fire æg i reden. Disse eksempler er for få til at uddrage en regel af; men det kan dog siges, at hvor disse to nærtbeslægtede arter med næsten ens levevis, støder sammen, kan der opstå stridigheder af en så alvorlig karakter mellem dem, at ynglen for den ene art forsinkes eller måske forhindres.

Som allerede nævnt, blev der ikke udført observationer ved Sønder sø mellem den 19. juni og den 22. juli. Den 22. juli sås fire ungfugle af Lille Præstekrave, og den 26. juli iagttoges arten for sidste gang, idet atter fire ungfugle sås. Det er muligt, at disse fugle hidrører fra det omtalte kuld, der endnu ikke var klækket den 19. juni. I hvert fald kan man sige, at Præstekraverne ikke har forladt ynglepladsen senere end ca. 10 dage efter, at ungerne var flyvefærdige. Om Lille Præstekraves afrejse fra ynglepladsen siger DATHE (1932, p. 61), at den under visse omstændigheder forlader stedet umiddelbart efter, at ungerne er flyvefærdige. DURANGO (1943, p. 153-154) nævner ved eksempler fra Tring i England og Fårön nord for Gotland, at fuglene kan opholde sig på ynglepladsen flere uger, efter at ungerne er flyvefærdige. DURANGO siger sammesteds, at det muligvis er biotopen, der spiller en afgørende rolle ved

dette forhold. Denne forklaring sandsynliggøres yderligere ved de her anførte observationer.

Om Lille Præstekraves almindelige opførsel på ynglepladsen kan vi ikke tilføje noget nyt til de her refererede arbejder. Blot vil vi give en oversigt over dens meget alsidige stemmeytringer. Der er gjort forsøg på at anskueliggøre præstekravernes stemmer ved at inddele dem i grupper efter klare lydligeslægtskabsforhold. Vi har foretrukket denne inddeling frem for en inddeling efter stemmernes betydning, da denne til dels er ukendt, og fordi mange af stemmerne går jævnt over i hinanden:

- I: $\overline{Diy}$, $\overline{diy}$ med tryk på første stavelse. Varieret både i længde, styrke og hårdhed fra et skarpt $\overline{diu}$, $\overline{diu}$ til et langsommere $\overline{diiy}$, $\overline{diiy}$. Dette er fuglenes almindeligste stemmeytring og fungerer som alarmskrig både på træk og på ynglepladsen. (Skriget nævnes med få variationer i stavemåde hos næsten alle de i literaturlisten nævnte forfattere.)
- II: *Grry*, *grry* varierende fra hurtigt staccato til gentaget med flere sekunders mellemrum. Øjensynlig er skriget i alle variationer en aggressiv ytring. Stående på jorden hørtes fuglen ofte udstøde et *krriiu*, *krriiu* gentaget med op til flere sekunders mellemrum, men ofte med en stor udholdenhed. Mange gange hørtes en lang kompliceret trille foredraget fra luften under den fra Stor Præstekrave velkendte »butterflyflugt«. Fuglen begyndte langsomt og sluttede i et forrygende tempo: *Grry*, *grry*, *grry*, *grry*, *grry*, *grry*, *ri*, *ri*, *ri*, *ri*, *ri*, *ri*, *ri*, *ri*, *ri*, *ri*, *ri*. Denne sidste ludytring under »butterfly-flugten« er undertiden nævnt som parringstrille. Det er dog højst usandsynligt, at den har funktioner i denne retning (SIMMONS 1953, p. 198). Ved Sønder sø hørtes denne trille gennem hele yngleperioden og altid overfor forstyrrelser.
- III: *Nungn*, *nungn*. Denne nasale lyd hørtes kun een gang, da en ængstelig fugl løb fra reden. CREUTZ (1931, p. 169) hørte hyppigt denne stemme.

Enkelte lyde omtalt i literaturen har vi ikke kunnet henføre til de her omtalte, og da vi ikke har iagttagelser fra parrings-

tiden, savnes sikkert flere lydytringer i ovenstående oversigt, der dog rummer de almindeligste.

I løbet af efteråret og vinteren 1954 fik Søndersø atter normal vandstand, og ved flere besøg i 1955 observeredes overhovedet ingen vadefugle ved søen.

SUMMARY IN ENGLISH

Observation of Waders, Especially of Little Ringed Plover (*Charadrius dubius curonicus* (Gm.)), at Søndersø Lake, North Zealand, in 1954.

Due to the strong lowering in 1954 of the water level of the inland lake Søndersø in North Zealand (about 15 km from the nearest coast line) the bird life this year underwent a considerable change. The lowering of the water level in the first place favoured the waders of which 15 species were observed one or several times at the lake. Of the following species only one specimen was seen: Grey Plover (*Squatarola squatarola*), Dunlin (*Calidris alpina*), Red-necked Phalarope (*Phalaropus lobatus*), Ruff (*Philomachus pugnax*), and Redshank (*Tringa totanus*). Of the remaining species the following were seen in several specimens: Ringed Plover (*Charadrius hiaticula*), Temminck's Stint (*Calidris temminckii*), Common Sandpiper (*Actitis hypoleucos*), Wood Sandpiper (*Tringa glareola*), and Greenshank (*Tringa nebularia*). None of the species except Temminck's Stint (a flock numbering 40, on 14. May) was observed in an especially great number. However, it is not the number which is of interest, but the very occurrence of the birds in this place. The fact, that the recent appearance of a biotope is so rapidly "discovered" by the birds seems to indicate a passage of waders, fairly rich in species across North Zealand.

In 1954 Ringed Plover (*Charadrius hiaticula*), Little Ringed Plover (*Charadrius dubius curonicus*), and Lapwing (*Vanellus vanellus*) bred at the lake. There was a good opportunity to watch territorial fights between the one pair of Ringed Plover and the seven pairs of the Little Ringed Plover, which stayed in a very limited area. The fights resulted in a delay of more than two months in the breeding cycle of the Ringed Plover, and may account also for the fact that two pairs of Little Ringed Plover did not get time to breed that year. Some problems concerning the breeding behaviour of the Little Ringed Plover are discussed, among these the performance of distraction-display of the birds, and their departure from the breeding locality. Finally, an account is given of the notes uttered by the Little Ringed Plover in the breeding area.

In 1955 the water level of the lake was again normal, and no waders were observed during several visits to the lake.

Literatur.

- ARMSTRONG, E. A. 1952: The distraction displays of the Little Ringed Plover and territorial competition with the Ringed Plover. *Brit. Birds* **45**, p. 55–59.
- CREUTZ, G. 1931: Nistbeobachtungen bei einem Pärchen des Flussregenpfeifers (*Charadrius dubius curonicus* Gm.). – Beitr. Fortpfl.-biol. Vög., Berlin, **7**, p. 167–170.
- DATHE, H. und MÜLLER, H. J. 1932: Zur Brutbiologie des Flussregenpfeifers (*Charadrius dubius curonicus* Gm.). – Beitr. Fortpfl.-biol. Vög., Berlin, **8**, p. 60–65.
- DURANGO, S. 1943: Några iakttagelser av den mindre strandpiparen (*Charadrius dubius curonicus* Gm.). – Fauna och Flora **38**, p. 145–154.
- OHLENDORF, A. 1932: Einige brutbiologische Beobachtungen am Nest des Flussregenpfeifers (*Charadrius dubius curonicus* Gm.). – Beitr. Fortpfl.-biol. Vög., Berlin, **8**, p. 96–100.
- SALOMONSEN, F. 1953: Fugletrækket og dets gåder. – København.
- SIMMONS, K. E. L. 1953: Some studies of the Little Ringed Plover. – *Avicult. Mag.* **59**, p. 191–207.
- WITHERBY, H. F. *et al.* 1952: *The Handbook of British Birds* **4**. – London.

MINDRE MEDDELELSER

Islandsk Rödben (*Tringa totanus robusta* (Schiöler)) i Grönland.

I Stavanger Museums samlinger befinner seg en kolleksjon fugl, innsamlet sommeren 1939 ved Myggbukta, Öst-Grönland, nord for innløpet til Franz Josephs Fjord (pos. ca. 73°30' N.–21°25' W.). Eksemplarene ble innsamlet av avdelingssjef OSCAR BANG, Oslo, som i 1938–39 overvintret som fangstmann på de kanter.

Samlingen inneholder bl. a. et skinn av rødstilk (rødben, Stavanger Mus. Nr. 2660) med følgende mål: Vingelengde 170 mm, hale 70, tars 48, culmen 44, og nebb fra skallen 51 mm. Alle mål tatt på det tørre skinn. Fuglen er ikke kjønnsbestemt, men det skulle heller ikke være nødvendig for en bestemmelse til subspecies: Med en vingelengde på 170 mm er det innlysende nok en Islandsk Rödben (*Tringa totanus robusta* (Schiöler)). Fuglen er tatt 19. mai 1939 og er tydeligvis en »overcarried migrant« som har fløyet eller av vinden er blitt ført forbi Island på sin ferd nordover fra vinterkvarteret.

For Grönland angir FINN SALOMONSEN (Grönlands Fugle, s. 567) *Tringa t. totanus* som tilfeldig gjest, mens *Tringa t. robusta* ikke er påvist. Riktignok fører C. G. BIRD med et ? opp denne form i forbindelse med et eksemplar i Myggbukta 24. juni 1937 (*The Ibis* 1941 p. 149), men fuglen blev bare sett og hørt, og en bestemmelse til rase uten eksemplaret i hånden er umulig. Med BANG's fugl foreligger endelig